

# KRIS

## I BESKATTNINGSFRÅGAN?

*Av andre direktören i Sveriges Industriförbund, f. d.  
statssekreteraren RAGNAR SUNDÉN, Saltsjöbaden*

ÅR 1934 utgävo makarna Myrdal sin bekanta väckelseskraft »Kris i befolkningsfrågan». »Kris i befolkningsfrågan» hade otvivelaktigt ett angeläget budskap till svenska folket. Boken ville fästa gemene mans uppmärksamhet på hur grundvalarna för det svenska välståndet äventyrades genom de katastrofalt sjunkande födelsesiffrorna. Den ena av de viktigaste produktionsfaktorerna, arbetskraften, skulle inom en näraliggande framtid icke förslå i vårt folkhushåll.

12 år senare utkom en julbok, som under säregna förhållanden snabbt blev en best-seller. Det var betänkandet med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen och angående kvarlåtenskapsskatt m. m.

Om »Kris i befolkningsfrågan» var hr Myrdals *politiska förslingsverk* kan statsskatteberedningens betänkande måhända betecknas såsom hr Wigforss' *politiska testamente*. Medan »Kris i befolkningsfrågan» var ämnad som ett varningsord, har skatteberedningens betänkande på många håll uppfattats som en hotelse. Näringslivets män ha ej dolt sin oro inför förslaget utan öppet givit uttryck åt sina farhågor, att om det förverkligas komma nya, förut icke anade hinder att resas mot förnyelsen och fortbeståndet av enskilt företagande och kapital i detta land. På så sätt — menar man — artar det sig till en kris i beskattningsfrågan av lika allvarlig innebörd som krisen i befolkningsfrågan.

Om man emellertid lämnar de allmänna talesätten och går in på en grundligare granskning av förslagens olika huvudpunkter, hur te sig då dess innebörd och verkningar? Efterföljande sidor avse att vara ett bidrag till svaret på den frågan.

För att få den rätta bakgrunden till en sådan undersökning

kan det vara anledning att kasta en blick tillbaka på de skattehöjningar som vidtagits sedan krigsutbrottet.

Under denna tid infördes för det första en rad nya skatter, de egentliga krisskatterna. Under det sista budgetåret gävo de tillsammans drygt 1,100 miljoner kronor. De viktigaste bland dem äro värnskatten, den allmänna omsättningsskatten och krigskonjunkturskatten. För det andra höjdes under kriget skatterna på sprit och tobak med bortåt 400 miljoner kronor. Det sammanlagda beloppet av skattestegringen under kriget kan därför sägas vara 1 1/2 miljard kronor.

Vad har då denna skattepolitiska storoffensiv inneburit för svenska folket? Jo, före kriget tog det allmänna, d. v. s. stat och kommun, omkring 14 % av de sammanlagda inkomsterna här i landet. 1945 hade det allmännas andel ökats till 22 %. Skattetrycket hade alltså under kriget generellt sett stigit med drygt 50 %.

Kristidens skattehöjningar ha i mångt och mycket varit improvisationer. Tidsomständigheterna medgävo inte alltid en omsorgsfull avvägning mellan olika skattetyper, ej heller ett tillräckligt hänsynstagande till beskattningens allmänekonomiska verkningar.

Det var för att ansa denna brokiga rabatt, där onekligen en och annan tistel insmugit sig, som finansministern hösten 1945 tillkallade sin statsskatteberedning. Kommittén har räknat 9 ledamöter, därav 5 socialdemokrater, 1 kommunist, 1 bondeförbundare, 1 representant för folkpartiet och 1 för högern.

Sammansättningen har präglat förslagen. Det torde vara länge sedan meningarna gingo så vitt i sär i en offentlig utredning som i detta betänkande. Majoritetens linje innebär, när det gäller beskattningen av enskilda personers inkomster, *å ena sidan* att de skattefria beloppen bli högre än förr, vilket kommer de små inkomstagarna till godo, *å andra sidan* att skatteskalan blir hårdare, vilket går ut över de högre inkomsterna. För dem blir värnskatten inte bara en permanent pålaga utan den blir ännu hårdare än under kriget.

Skatten för bolag och därmed jämställda höjes från 32 % till 40 %.

Den statliga förmögenhetsskatten kommer inte att omfatta några nya slag av tillgångar. I motsats till vad som tidigare ryktesvis förspors komma alltså möbler, konstverk och dylikt icke heller i framtiden att beskattas vid den årliga beskattningen. En annan sak är att de kunna bli föremål för kvarlåtenskapsskatt.

Förmögenheter under 20,000 kronor skola vara skattefria, men i övrigt genomföres en i allmänhet högst betydande skärpning av förmögenhetsskatten. Den mest radikala nyheten i betänkandet är, som vi alla veta, att vid sidan av den nuvarande arvslottsbekattningen en särskild kvarlåtenskapsskatt lägges på det oskiftade dödsboet. Kvarlåtenskapsskatt skall också utgå för gåvor av enskilda personer liksom i vissa fall för livförsäkringar.

Skärpningen av den årliga förmögenhetsskatten och av arvs- och gåvobekattningen har av beredningens socialdemokratiska ledamöter ansetts vara en ersättning för den förut mycket diskuterade engångsskatten på förmögenhet. Huvudanledningen till att tanken på en engångsskatt fått förfalla är emellertid de taxeringstekniska svårigheterna. Finansministern framhöll vid ett tillfälle under beredningens arbete, att den kontroll av förmögenheterna, som sker vid den årliga taxeringen, är ytterst otillfredsställande. De brister som vidlåda kontrollen, skulle vid en engångsskatt mångfaldigas. Man måste enligt hans åsikt eftersträva en rättvisa, om icke på millimetern så dock på metern. Av dessa så att säga rent tekniska skäl är det som majoriteten nu avböjt engångsskatten. Det finns anledning att lägga märke till motiveringen. I betänkandet förutsattes nämligen samtidigt, att en särskild utredning skall komma till stånd om förbättrad förmögenhetskontroll. Om en sådan undersökning leder till positivt resultat, förfaller i verkligheten majoritetens huvudinvändning mot engångsskatten. Kvar står då bland annat ett mycket märkligt uttalande av beredningens socialdemokrater, där dessa säga, att både finansiella och konjunkturpolitiska skäl för närvarande kunna anses tala för att också engångsskatten prövas. Man bör vidare observera, att den kommunistiska ledamoten i en reservation påyrkat en omedelbar engångsskatt vid sidan av den skärpta förmögenhets- och arvsbekattningen. Han finner, att dessa skattehöjningar verka alltför långsamt och att det kommer att dröja orimligt lång tid, innan förmögenheterna lämnat det bidrag, som synes honom skäligt.

Mot förslagen i betänkandet ha folkpartiets och högerens representanter, d. v. s. riksdagsmannen Elon Andersson och undertecknad, reserverat sig på åtskilliga väsentliga punkter ifråga om inkomstbekattningen av enskilda personer och mot praktiskt taget alla de förslag i övrigt, som innebära skatteskrpningar. Bondeförbundets representant, riksdagsmannen Rubbestad, har i huvudsak godtagit majoritetsförslaget ifråga om inkomstbekattningen

både för enskilda och bolag, men har gått med de övriga borgerliga ledamöterna när det gäller avstyckandet av höjda förmögenhets-, arvs- och gåvoskatter.

Vid den nya avvägningen av skatterna har beredningen till en början måst söka bilda sig en uppfattning om ramen för skattesystemet. Man får här ha i minnet att en del av krisskatterna redan ha slopats och att andra äro satta på avskrivning. Krigskonjunkturskatten försvinner ur budgeten med detta budgetår, den allmänna omsättningsskatten har avskaffats från och med den 1 januari i år, kaffeskatten har sänkts till hälften. Dessa åtgärder betyda en årlig sammanlagd skattelättnad på i runt tal 450 à 500 miljoner kronor. Beredningens majoritet har ansett, att det statsfinansiella läget härutöver medger en viss minskning av den direkta statsbeskattningen, nämligen med netto 40 miljoner kronor. Till denna siffra har man kommit på följande vägar. Inkomstbeskattningen för enskilda personer sänkes med 190 miljoner kronor, men i gengäld uttagas 80 miljoner mer av bolagen, 30 miljoner mer av enskilda förmögenhetsägare och 40 miljoner av dödsboen. Emellertid är skattelindringen på 190 miljoner kronor vid inkomstbeskattningen av enskilda personer redan i sig ett nettobelopp, och jag skall nu förklara, hur den summan framkommit.

Vi ha för närvarande i Sverige 3,010,000 inkomsttagare. Av dessa ha 2,930,000 en inkomst under 12,000 kronor. Dessa inkomsttagare skulle få en sammanlagd skattelättnad, som för statskassan betyder 218 miljoner kronor. I gengäld höjes skatten för de 80,000 personer, som ha inkomster över 12,000 kronor. Beloppet 12,000 är emellertid intet exakt gränsmärke. För gifta går skiljelinjen mellan skattelättnad och skatteskärpning litet högre, nämligen vid omkring 15,000 kronors inkomst, för ogifta däremot betydligt längre ner, nämligen vid omkring 7,000 kronor. De nya bördor, som läggas på de större inkomsttagarna, betyda i pengar 28 miljoner kronor. Mot minskningen av 218 miljoner kronor för de lägre står alltså ökningen med 28 miljoner kronor för de högre inkomsttagarna, och resultatet blir följaktligen ett minus-saldo på 190 miljoner kronor.

Herr Elon Andersson och jag ha icke godtagit denna avvägning. Vi ha i vår reservation strävat efter en sådan utformning av inkomstbeskattningen, att en merbelastning av de större inkomsttagarna, i varje fall sådana med familjer, undvikas. I gengäld få ungarlar och en del andra ensamstående i vissa inkomstlagen en något högre skatt enligt vårt förslag än enligt majorite-

tens. Vi ha också som vår uppfattning uttalat, att den föreslagna inkomstbeskattningen av enskilda icke bör åtföljas av en skärpning av andra skatter. Enligt vår mening böra skatteskärpningar icke vidtagas annat än i den mån så är oundgängligen nödvändigt för täckande av utgifter. Det har varit nödvändigt att säga ifrån detta, eftersom majoritetens resonemang är *ganska oklart* på denna punkt.

Redan i vår reservation gävo vi uttryck för vår åsikt, att statsinkomsterna för närvarande stiga i höjden på ett sådant sätt att några skatteskärpningar inte äro *behörliga*, under förutsättning givetvis att regering och riksdag allvarligt sträva efter en sund avvägning av statens utgifter. Denna optimistiska syn har visat sig fullt befogad. När den nya budgeten nu föreligger, sluta beräkningarna på ett inkomstöverskott på 334 miljoner kronor över utgifterna. Det är visserligen sant, att de nu så rikt flödande statsinkomsterna i stor utsträckning äro resultat av inflationen. Men man bekämpar inte inflation genom skatter på förmögenheter och företagarna.

Det viktigaste medlet för att genomföra skattelättnaden för de många små inkomsttagarna är, som jag nyss antydde, att de skattefria beloppen, d. v. s. ortsavdragen, höjas.

Detta får högst betydelsefulla verkningar, när det gäller frågan, hur många som faktiskt få betala skatt till staten. Av de 3,010,000 inkomsttagarna äro för närvarande endast 230,000 befriade från direkta statsskatter på den grund, att deras inkomst icke når upp till beskattningsbart belopp. Beredningens förslag till ortsavdrag innebär, att antalet från skattskyldighet frikallade stiger med icke mindre än 970,000 till 1,200,000. Det blir alltså bara 1,800,000 inkomsttagare, som behöva betala direkta statsskatter, medan 1,200,000 bli fria därifrån.

Frågan kan givetvis ställas — och den har ställts —, om det är rimligt, att 40 procent av alla dem som ha inkomster skola slippa betala någon som helst direkt medlemsavgift till den förening som heter Svenska Staten. Härtill kan svaras, att det också före kriget var en mycket stor del av svenska folket, som befriades från utskylder till staten och att förslaget i grund och botten bara innebär att man återvänder till vad som då gällde. Å andra sidan är det obestriddligen så, att de öknings, som sedan krigsutbrottet skett av statens ordinarie utgifter, till stor del kommit just de lägre inkomsttagarna till godo i form av bättre social omvårdnad, ökade utbildningsmöjligheter, gynnsammare kommu-

nikationer o. s. v. Därför vore det i och för sig inte orimligt, om dessa grupper av vårt folk i åtminstone något större omfattning än förr finge bidra till kostnaderna för den samhällseliga verksamheten. Skillnaden mot England är i detta hänseende påfallande. Där vilar sociallagstiftningen i stor utsträckning på försäkringsteknisk grund, vilket innebär att också de små inkomsttagarna få lämna betydande bidrag till de sociala åtgärderna. Där ha också de allmänna konsumtionsskatterna en betydande höjd vilket likaledes är till nackdel för särskilt lägre inkomsttagare.

Emellertid — det är inte förmånerna åt de små utan den hårdare behandlingen av dem som ha mera, som stöter rättskänslan. Säregen är också motiveringen för den nu föreslagna fördelningen av bördorna. Ett av de huvudmotiv, som beredningen åberopar härför, är nämligen, att inkomst- och förmögenhetsskatten under kriget har ökat mer för små inkomsttagare än för stora. Detta söker man också statistiskt bevisa på det sättet, att man pekar på att skatten för en inkomst på 2,000 kronor har stigit med drygt 160 % men för en inkomst på 200,000 bara med 100 %. En kritiker av skatteförslaget har anmärkt, att man med samma metod kan bevisa, att en person som förut betalat 50 % av sin inkomst i skatt och nu erlägger 100 %, d. v. s. hela sin inkomst, har drabbats mindre — skatteökningen är ju bara 100 % — än en person med 2,000 kronors inkomst, där stegringen enligt undersökningen ju är omkring 160 % eller från 13 till 34 kronor.

I den borgerliga huvudreservationen ha vi hävdad, att skattestrycket måste mätas i förhållande till vad skattebetalaren får kvar av inkomsten, sedan skatterna erlagts. En beräkning enligt denna metod visar, att skattebelastningen under kriget ökat vida mer i de högre inkomstskikten än i de lägre. Vi ha sökt undvika överord i vår reservation. Därför ha vi nöjt oss med att säga, att vi mena, att vår metod är mera verklighetstrogen. Jag tror, att det omdömet står sig.

En genomgående svaghet i majoritetsförslaget är bristen på en verklig avvägning. Det gäller inte bara de olika skatteformerna var för sig utan framträder ännu mera, om man ser skattesystemet som en odelbar enhet.

Sedan inkomstskatten för enskilda personer bestämts på det sätt som jag nyss nämnde, skruvas bolagsskatten upp med 25 % över den nuvarande nivån. Det sker med bl. a. den motiveringen, att skatten på bolag bör korrespondera mot skatten för enskilda per-

soner; skatteberedningens majoritet har då utgått från den i och för sig tvivelaktiga förutsättningen, att aktieägarna i regel återfinnas i de högre inkomstskikten. Vidare skärpes förmögenhets-skatten för dem som äga medelstora eller större förmögenheter, och slutligen lägges till den nuvarande arvsskatten den särskilda kvarlåtenskapsskatten.

Det går följaktligen till så, att inkomsttagaren A, som får sin inkomstskatt höjd, därför att hans intäkter falla över den kritiska gränsen kring 15,000 kronor, behandlas som en helt annan person än aktieägaren A, även när de äro en och samma man. Till den omständigheten, att bolagsinkomsterna, i den mån de utdelas, också beskattas hos de enskilda, tar förslaget alltså icke hänsyn. Skatteskärpningen blir dubblerad. Inte heller fästes avseende vid, att den som har inkomster av aktier eller andra kapitalvärden också är innehavare av en förmögenhet. Tvärtom finngas, att inkomsttagarna stå i motsättning till förmögenhetsägarna. Vid skärpningen av skatten på arven bortses på samma sätt från att förmögenheterna belastas hårdare redan under ägarens livstid. Långt ifrån att befordra en fördelning av skattebördan efter bärkraften leder detta system uppenbarligen till en anhopning av skattehöjningarna på en och samma grupp av medborgare. Detta är ej en avvägning utan en snedbelastning. Rättvisan i beskattningen får sitta emellan.

Här i Sverige ha vi under de sista hundra åren i stort sett varit förskonade från renodlade klasslagar. Är det verkligen meningen att nu bryta denna tradition? Man tvingas göra den frågan, när man finner, hur propagandan för skatteförslaget understryker *hur många* som ha gagn därav och *hur få* som det skadar. Men i längden drabbar en sådan politik även dem, som velat draga nytta därav. I en av sina berömda analyser av samhällslivet hävdar Harald Hjärne, att all politisk makt alstras och i längden upprätthålles av uppoffring, ej av enskild eller samfällid egennyttan. Den europeiska nutidshistorien har förvisso icke jävat denna tes.

Särskilt framträdande är identifieringen av makt med rätt i avsnittet om familjebeskattningen. Beredningen föreslår där, att de nuvarande barnavdragen skola avskaffas och ersättas med kontanta barnbidrag. Det nya systemet betyder bättre villkor för barnfamiljer med små inkomster men en försämring för sådana som förtjäna mer än 15,000 kronor. Ju större barnens antal är och ju större inkomsten är, desto kraftigare blir försämringen.

Anmärkningsvärt nog har även folkpartiets representant anslutit sig till denna linje. Detta betyder ett klart avsteg från den hittills upprätthållna grundsatsen i vår familjebeskattnings, nämligen att man skall söka utjämna olikheterna mellan olika familjetyper i *samma* inkomstskikt, inte däremot på denna väg åstadkomma en utjämning mellan familjer i *olika* inkomstlägen. Till försvar för sin ståndpunkt åberopar majoriteten emellertid bl. a., att det bara är ett relativt litet antal skattskyldiga som får sina villkor försämrade. Det är just ett sådant betraktelsesätt som är så grundväsentligt främmande för gammal svensk rättskultur, sådan som vi kunna följa den tillbaka i tiden ända till våra landskapslagar, dessa urkunder som i all sin primitivitet dock uppbäras av en strävan att väga skilda intressen mot varandra, att skydda den mindre mäktige mot den övermäktige, att värna minoriteten mot majoriteten.

Vi behöva förresten inte fördjupa oss i de rättshistoriska urkunderna för att finna paralleller. Vi kunna nöja oss med att se, hur den nya aktiebolagslagen slår vakt om minoritetsintressena för att på allt sätt skydda dem mot majoritetsförtryck. Vad lagen stadgar för det enskilda bolagets delägare borde rimligtvis gälla även delägarna i den stora koncern som heter vårt svenska folkhushåll.

Det är inte bara genom inkomstbeskattningsens utformning som de stora familjerna skulle missgynnas. Samma tendens gör sig ännu starkare gällande i de nya reglerna för arvs- och gåvobeskattningsen. Kvarlåtenskapsskatten innebär, att den som är ensam arvinge till en mindre förmögenhet endast får ett måttligt avdrag på arvet, medan däremot de barn, som ärva samma eller kanske ett mindre belopp tillsammans med flera syskon i ett större dödsbo, få sin lott kraftigt reducerad. En man, som har en förmögenhet på 400,000 kronor, kan ge 25,000 kronor till sitt enda barn utan att behöva betala kvarlåtenskapsskatt på beloppet. Men om en annan familjefar med samma förmögenhet har 4 barn och vill ge var och en av dem 25,000 kronor, måste han samtidigt betala 30,000 kronor i kvarlåtenskapsskatt till staten. Ger han 100,000 kronor till en alldeles oskyld, blir kvarlåtenskapsskatten 7,250 kronor, vilket är mindre än fjärdedelen av vad det kostar att ge samma belopp till barn eller barnbarn.

Jämförelser med främmande länders skatterätt äro alltid vanskliga att göra. Att behärska skatterätten hör nu en gång till västerlandets mandarinvisdom. Det har gjorts ett stort nummer av



att den svenska arvsbeskattningen enligt det nya förslaget inte skulle bli hårdare än t. ex. den engelska utan snarare tvärtom.

Detta är för det första oriktigt i de flesta praktiskt betydelsefulla fall. För det andra har man i England ingen årlig förmögenhetsskatt. Där kan man med fog hävda, att kvarlåtenskaps-skatten är en uppskjuten pålaga på kapitalet. Men allra viktigast är den engelska regeln om gåvobeskattningen. Gåvor äro nämligen där fria, om de skett minst 5 år före givarens frånfälle. I Sverige skulle enligt det nya skatteförslaget den familjefar, som vill sörja för de sina genom att i livstiden dela upp sina tillgångar, behandlas som en sabotör av statens skatteanspråk. Ja, betänkandet använder verkligen ordet »saboterar» i detta sammanhang! I England däremot anses det självklart, att en bonus pater familias på detta sätt tillvaratar barns och barnbarns intressen.

Jag har så utförligt uppehållit mig vid förslagets verkningar för familjernas villkor, därför att familjekänslan, så som de flesta av oss se saken, är en av det svenska samhällets grundstenar. Andra viktiga fundament i vår samhällsbyggnad äro arbetsvilja och sparsamhet. Hur ställer sig skatteförslaget till dessa?

Arbetaren är värd sin lön, är den tes som inpräntats hos generationer av svenskar. Vi betrakta det också som självklart att bestämmandet av denna lön är en fråga mellan den anställde och arbetsgivaren eller när det gäller en fri företagare en sak mellan honom och hans kunder. Den satsen håller knappast streck längre. Skattepolitiken har blivit ett instrument, varigenom staten i allt större utsträckning ingriper reglerande på arbetsförtjänstens storlek.

Man har ibland ställt frågan, vad som är den innersta motive- ringen för det progressiva skattesystemet. Från framskjutet radikalt håll har framförts synpunkten, att staten genom den progressiva skatteskalen har fått makt att korrigera den fria inkomst- bildningen, om den anser att vissa medborgare få mer betalt än de äro värda. Den progressiva skalan skulle därmed bli det viktigaste instrumentet för att genomföra en inkomstutjämning. Syn- punkten är intressant; men de som ha denna uppfattning förbise, att medlet är alldeles för grovt och klumpigt. Det skär alla större förtjänster över en kam och medger praktiskt taget ingen nyan- soring efter de vitt skiftande individuella förhållandena. Det är därför otjänligt för detta ändamål.

Den hävdvunna åsikten är emellertid en annan, nämligen att

den progressiva beskattningen syftar till att fördela skatterna efter bärkraften. Hur stor skattekraften är, måste dock alltid bli beroende på subjektiva värderingar. Den kan aldrig bestämmas objektivt. Vid skatteskalans avvägning måste hänsyn alltid tagas till återverkningarna på viljan att arbeta och förmågan att spara.

Den skärpning av inkomstkatten, som nu föreslås för vissa medborgargrupper, innebär tekniskt sett, att skatten på inkomsternas toppskikt undan för undan höjes till högre procenttal än som nu gäller. Det är särskilt vid inkomstökningar, som man får känning av detta system. Nu förhåller det sig emellertid så, att de höga inkomster av arbete eller rörelse, som enskilda personer åtnjuta, ofta äro resultat av tillfälliga uppdrag vid sidan av en huvudsyssla eller av en särskilt riskbetonad verksamhet. Om skatten på toppinkomsterna blir alltför hög, måste uppenbarligen viljan att göra sådana insatser starkt försvagas. Övergången till källskattesystemet kommer att på ett långt omedelbarare sätt än förr ställa skattedragaren inför valet att åtaga sig en ny uppgift eller att avstå från denna på grund av det ringa utbytet.

Skärpningen av skatten på inkomstökningar är särskilt framträdande i de skikt, vari många egna företagare och andra fria yrkesmän såsom advokater, läkare, arkitekter och konsulterande ingenjörer befinna sig. Några exempel räcka för att belysa detta förhållande.

Enligt nu gällande skattesystem får en person med 30,000 kronors inkomst betala 40 procent i statlig och kommunal skatt på varje krona, som han förtjänar över de 30,000. Detta i och för sig höga procenttal ökas enligt förslaget till inemot 50 procent. Hälften får han alltså avstå till det allmänna. För en man med 40,000 kronors inkomst är skatten på inkomstökningen för närvarande 45 procent, men den stiger enligt förslaget till 55 procent. För att få det riktiga perspektivet på denna beskattning av inkomstökningarna måste man se till förhållandena före kriget och då även taga hänsyn till inte bara den hårdare progressionen utan även till penningvärdets försämring. Man finner då, att en bruttoinkomst på 20,000 kronor 1939 skall jämföras med en bruttoinkomst på 40,000 kronor 1947. Marginalskatten vid 20,000 kronors inkomst var 1939 24 %, medan den enligt det nya skatteförslaget för en likvärdig inkomst blir 55 procent. Inkomstökningarna komma alltså att beskattas mer än dubbelt så hårt som före kriget i dessa skikt. Vi behöva emellertid inte gå så långt upp på inkomstskalan som till 30 à 40,000 kronor för att den hårdare

skatten på inkomstökningarna skall bli kännbar. Har man 10,000 kronor i inkomst och förtjänar 100 kronor till, fick man 1939 betala 17 kronor i skatt för hundralappen. För närvarande får man lämna ifrån sig 26 kronor och enligt det nya förslaget tar stat och kommun 27 kronor och 80 öre av de hundra kronorna.

Den som påstår, att en sådan skattepolitik icke är produktionshämmande, måste bära bevisbördan, inte däremot den som på goda skäl gör gällande, att effektiviteten, initiativförmågan och arbetsviljan måste bli lidande på kuppen. De finnas emellertid, som tyckas utgå från att varje bevisning är överflödig. I likhet med kyrkofadern Tertullianus tro de, emedan det är orimligt.

Staten eller en majoritet i samhället kan väl ha en känsla av att arbetaren icke är sin lön värd. Men i det ekonomiska livet är det inte känslor, som fälla utslaget.

Arbetaren, som icke får sin lön här hemma, kan komma att söka den på annat håll. Det nya skatteförslaget är avsett att tillämpas från och med år 1948. Vi rusta oss att det året fira sekelsminnet av den första stora svenska emigrationsvågen till Nordamerikas Förenta Stater. Drivkraften i denna folkvandring var det missnöje, som gripit vida kretsar i vårt land över ofriheten och intoleransen här hemma. Vad som hände för 100 år sedan, kan komma att upprepas, om också inte på samma sätt. Vi ha gudskelov aldrig lidit brist på duglig, framåtsträvande ungdom här i landet, på unga män och kvinnor som vilja taga en chans och satsa på sin egen förmåga. Vad som nu sker här hemma är för många av dem inte uppmuntrande. Ej heller äro statsmakternas göranden alltid präglade av något större mått av konsekvens. Genom företagareföreningar och på annat sätt utdelas billiga statslån eller understöd i annan form åt personer, vilkas förutsättningar att driva rörelse stundom otvivelaktigt äro goda, stundom åter kunna dragas i tvivelsmål. Men den som skaffat sig en gedigen utbildning och ärvt ett kapital eller upparbetat ett företag, som är statt i rask utveckling, han får nu genom skatteförslaget veta, att han nogsamnt bör akta sig för att bli alltför framgångsrik. Konsekvenserna ge sig själva. Den som intresserar sig för Sveriges förbindelser med de transoceana länderna får oupphörligen förfrågningar och besök av duktiga ungdomar, som miss-trösta om framtidsutsikterna här hemma och därför längta ut till de fria vidderna och till de obundna möjligheterna. Redan den 20 januari i år, alltså på mindre än 3 veckor, hade i Stockholm 9 viseringar utfärdats till ett litet och ganska bortglömt utomeuro-

peiskt land, vilket icke lär ha någon inkomstskatt. 100-årsminnet av 1848 års massemigration kan komma att sammanfalla med en elitens utvandring till den nya världen, en avtappning av ungt blod ur den svenska samhällskroppen, som icke blir lätt att ersätta.

Om vi så vände blicken mot skatteförslagets inställning till den tredje av de nyss nämnda grundstenarna i vår samhällsbyggnad, nämligen sparandet, så har man i den aktuella debatten särskilt uppmärksammat, hur ogynnsamt de nybildade sparmedlen behandlas. Man har då kanske mest tänkt på det sparande, som sker på enskilda händer. Det har påvisats, att ju längre upp man kommer i inkomst och förmögenhet, desto högre blir skatten på nysparandet. Den som samtidigt har en stor inkomst och en stor förmögenhet, måste ofta tillgripa kapitalet för att betala skatten på räntan.

Det är emellertid inte bara det enskilda sparandet som förslaget går hårt åt. Även nybildningen av kapitalet hos bolagen kommer att träffas mycket kännbarare än förr. Det är långt ifrån alltid som allmänheten i vårt land har klart för sig vikten av denna verksamhet.

Nyligen firade ett bruksföretag ett jubileum. Bruket hade för 25 år sedan förvärvats av en kapitalstark koncern. Det var då fysiskt sett i mycket dåligt skick. Anläggningarna voro ineffektiva, arbetarbostäderna voro dåliga, överhuvud taget gav det hela intryck av att man under en följd av år arbetat med alldeles för knappa kapitalresurser. De nya ägarna hade råd att satsa in ett ganska betydande kapital. De hade också råd att avstå från alla utdelningar. Vinsterna kumulerades därför eller rättare sagt, de investerades i rörelsen och i nyanläggningar. På jubileumsdagen framstod bruket som ett mönster. Driften var rationaliserad och lämnade ett värdefullt tillskott till den svenska exporten. Arbetarbostäderna voro verkliga hem, som bjödo goda utrymmen och underlättade husmoderns arbete. Folket trivdes och dess förtroendemän gävo uttryck åt sina känslor vid jubileet.

Vilken lön får nu ägarna för att de avstodo från att taga ut några vinster under 25 års tid? Jo, de få betala en bolagsskatt, och inkomst- och förmögenhetsskatter som mångdubbelt överstiga dem som gällt under större delen av 25-årsperioden. De ha gjort en samhällsinsats som betytt ett tillskott inte bara till vårt ekonomiska utan också vårt sociala liv, men med de nya skatterna få de praktiskt taget ingen lön för allt detta.

Detta gällde nu ett storföretag. Vi kunna i stället se på ett annat exempel, godtyckligt valt bland många möjliga. En driftig verkmästare gjorde en gång i början på 1920-talet en uppfinning eller snarare en förbättring, som betydde ganska mycket för samfärdseln här i landet, särskilt uppe i Norrlandslänen med de många milen och de få människorna. Med lånat kapital och sin egen duglighet som insats startade han en liten verkstad, som så småningom utvecklat sig till en rörelse där han investerat 200,000 kronor av sina sparmedel. På den får han ett överskott som med ränta och företagarelön är 10 % av kapitalet, d. v. s. 20,000 kronor. Hur mycket skulle en sådan företagare få behålla enligt det nya skatteförslaget?

Jo, i statlig och kommunal inkomstskatt bortgår c:a 5,100 kronor, i årlig förmögenhetsskatt bortgår i runt tal 1,600 kronor. Därjämte måste hänsyn tagas till kvarlåtenskapsskatten, d. v. s. den skuld som han ådrager sig till samhället genom att spara ett kapital i stället för att leva upp sina årsförtjänster. Under förutsättning av boskillnad mellan makarna blir kvarlåtenskapsskatten, utslagen på 20 år, lågt räknat 1,300 kronor om året. Skattebelastningen för verkstadsägaren blir alltså i runt tal 8,000 kronor, och han får följaktligen behålla 12,000 kronor.

Om vi jämföra denne företagare med en statstjänsteman, som har 20,000 kronor i inkomst av tjänst, finna vi, att statstjänstemannen får behålla inemot 15,000 kronor av sin lön.

Olikställigheten mellan företagaren och statstjänstemannen framträder ändå tydligare, när man beaktar, att statstjänstemannen har en ålders- och familjepension, vars kapitaliserade värde är 145,000 kronor. För detta värde behöver han icke skatta. Det är härvid att märka, att statstjänstemannens kapital, d. v. s. pensionsförmånerna, är en guldkantad tillgång. Den kan lika litet som lönen tagas ifrån honom och den är genom bestämmelserna om dyrtidstillägg och kristillägg åtminstone i viss utsträckning skyddad mot penningvärdesförsämring. Företagarens kapital är däremot i hög grad riskbärande. Värdet av hans verkstadsrörelse fluktuerar med konjunkturerna. Det är också i hög grad beroende av hans egen skicklighet och arbetsamhet. För dessa risker kompenseras han, som framgår av de anförda siffrorna, på intet sätt. Tvärtom drabbas han av en skattebelastning, som årligen är c:a 3,000 kronor högre än statstjänstemannens.

Allra tydligast framträder dock skillnaden i behandlingen av verkstadsägaren å ena sidan och statstjänstemannen å den andra,

om vi anta att båda två spara 1,000 kronor av sin inkomst. Verkstadsägaren investerar de 1,000 kronorna i sin rörelse och de avkasta 5 %. Statstjänstemannen köper obligationer för dem och får 3 %. Räntan blir alltså 50 respektive 30 kronor. Verkstadsägaren får nu betala 38 kronor i inkomstskatter och förmögenhets-skatt, statstjänstemannen 14 kronor. Det skulle alltså synas som om verkstadsägaren fick behålla 12 och statstjänstemannen 16 kronor. Men detta är inte alldeles riktigt. Verkstadsägarens tusenlapp kommer nämligen en gång i tiden att drabbas av en 25-procentig kvarlätenskapsskatt. Taga vi hänsyn också till denna, då går det bort 12:50, d. v. s. att han i verkligheten inte får behålla någonting av avkastningen utan hans sparande är förlustbringande, fastän hans inkomst inte är större än 20,000 kronor och hans förmögenhet ligger vid omkring 200,000 kr. och fastän förräntningen är så hög som 5 %. Vid lägre förräntning blir det nämligen ännu ofördelaktigare att spara.

Allt detta ger anledning till åtskilliga reflexioner.

Den första gäller beskattningen av kapital överhuvud taget. När förmögenhetsbeskattningen infördes i vårt land, var grunden därtill, att man ansåg, att förmögenhetsinkomster besutto en större skattekraft än arbetsinkomster. Det kunde vara riktigt, medan räntenivån var ungefär dubbelt så hög som nu, och framför allt så länge inte penningvärdet undergick några väsentliga förändringar. Det hade också en viss betydelse under den tid, då pensionering av löntagare var sällsynt utanför statens verksamhet, och då löntagarnas anställningsförhållanden var betydligt osäkrare än nu. På alla dessa punkter ha omständigheterna ändrat sig, och förskjutningen har över lag gått i den riktningen, att inkomst av arbete och framför allt inkomst av tjänst blivit allt säkrare, medan inkomst av kapital blivit allt osäkrare. Samtidigt med denna radikala omstöpning av förhållandena har emellertid skatten på kapital och kapitalavkastning undan för undan skärpts. Det nya skatteförslaget tenderar att ytterligare vidga klyftan mellan beskattningen av kapitalinkomster och skatten på arbetsförtjänster. På denna viktiga punkt anser jag själv, efter den ytterligare belysning frågan fått i vissa remissuttalanden, inte heller det borgerliga minoritetsförslaget tillfredsställande, men olägenheterna äro mera framträdande i majoritetsförslaget. Att man påpekar dessa brister får inte tagas till intäkt för att t. ex. pensionsförmånernas kapitalvärde skulle beläggas med skatt.

Man bör i stället gå den andra vägen och mildra eller i varje fall inte höja skatten på kapitalets avkastning. Och detta krav framstår som alldeles särskilt berättigat, när det gäller sparmedel, som arbeta i en rörelse och bär risker.

När det gäller beskattningen av just de sparmedel, som söka sig till riskbetonade placeringar, inställer sig också en annan reflexion. I vissa remissyttranden över skatteförslaget peka näringsorganisationerna på hur praktiskt taget allt företagande är förbundet med risk. Varje skatt på inkomsten minskar vinstchansen utan att reducera förlustriskerna. Blir det vinst på en affär, måste en del reserveras för staten, men blir det däremot förlust, får företagaren i regel bära den ensam. När man skall väga chanserna för vinst eller förlust måste man alltså alltid taga hänsyn också till skatten. Ju högre skatten är, desto fler projekt måste sovras ut därför att de äro alltför riskabla. Detta gäller alldeles särskilt, när det är fråga om nya tillverkningar, där förlustriskerna naturligtvis äro störst. Av detta självklara förhållande följer, att varje skatthöjning minskar och varje skattesänkning vidgar fältet för sådana nya initiativ som kunna genomföras. Skatteberedningens majoritet har lagt ned åtskillig möda på att söka bevisa, att det är ofarligt att höja bolagsskatten med 25 %. För ett lekmanöra kanske detta inte låter så mycket. Ännu ofarligare låter det när beredningen i stället för om 25 % talar om 8 enheter, nämligen från 32 % till 40 % av den redovisade vinsten. Men det blir inte fullt lika oskyldigt, när man betänker, att den nya bolagsskatten på 40 % motsvarar en uttagning av 400 % av det grundbelopp, som fastställdes 1938.

Det är framför allt kombinationen av en hög bolagsskatt med en hårt progressiv inkomstskatt och en likaledes hårt progressiv förmögenhets- och kvarlåtenskapsskatt som kommer att göra det så svårt att få fram riskvilligt kapital för nya företag och att utveckla de bestående småföretagen. Redan nu är det 2 à 3 gånger dyrare att skaffa kapital i form av aktier än i form av obligationslån eller bankkrediter.

Det nya skatteförslaget kan sägas i någon mån favorisera det lilla sparandet, bildandet av små förmögenheter upp till 20,000 kronor. Det är naturligt och riktigt, att sådant sparande skall söka riskfria placeringar. Men kapitalmarknaden är icke betjänt av endast denna typ av sparare och investerare. Det kapital, som söker säker placering, behöver bakom sig ett riskvilligt kapital. Ju flera personer som äro villiga och ha möjlighet att satsa

pengar i investeringar, som äro förbundna med risker, desto större blir också utrymmet för det icke riskbärande kapitalet. Om man vill undvika de störningar, som ett övermått av sparande kan medföra inom näringslivet, finns det därför ingen säkrare väg än att i första hand uppmuntra till riskvilliga investeringar.

Denna sista synpunkt har viss betydelse i sammanhanget. Om man nämligen frågar sig, vilken uppfattning om sparandets och kapitalbildningens roll, som kan ligga till grund för ett förslag, sådant som det, vilket vi nu blivit ställda inför, så är det, såvitt jag kan finna, just den föreställningen att det kan bli för mycket sparande, och att sparandet följaktligen bör motverkas. Det var en föreställning, som vann en viss spridning både utomlands och här hemma under 1930-talets krisår. De som ännu i dag förfäktade den uppfattningen, göra det delvis mot bakgrunden av ett alldeles speciellt förhållande, nämligen befolkningsutvecklingen. Det finns nämligen åtskilliga, som anse, att ju mindre befolkningsökningen är, desto mindre blir också samhällets behov av kapitalinvesteringar, d. v. s. av nya maskiner, nya fabriker, skolbyggnader, butiker, bostadshus o. s. v. Detta resonemang kan vara riktigt bara från en bestämd utgångspunkt, nämligen den, att vi äro beredda acceptera en sänkning av välståndsutvecklingen i takt med den minskade tillväxten av de arbetande årskullarna. Men jag tror, att mycket få av oss i grund och botten äro benägna att godtaga detta som något oundvikligt. Och vi ha så mycket mindre anledning att göra det, som de tekniska förutsättningarna för en lyftning av hela vårt näringsliv nu egentligen äro större än på länge.

Kapitalbehovet är inte en gång för alla given storhet. Det är i själva verket direkt beroende av det mått av framåtskridande, som vi anse önskvärt. Nöja vi oss med ringa eller måttliga framsteg, är kapitalbehovet begränsat. Om vi däremot eftersträva en stark och snabb höjning av välståndet och en materiell förkovran, som skall möjliggöra inte bara en väsentlig stegring av den enskildes levnadsstandard utan också betydande sociala reformer, då är vårt lands kapitalbehov förvisso mycket stort.

I denna väsentliga fråga bryter sig uppenbarligen en pessimistisk, jag skulle vilja kalla den stagnationistisk, syn mot en mera optimistisk och framstegsbejakande. Denna skillnad i temperament — för något annat är det i grund och botten inte — får också sin reflex, när det gäller att bestämma målsättningen för skattepolitiken på längre sikt. Om man tror på eller fruktar, att vi skola råka in i en stagnationsperiod, då uppgifterna för privat



kapitalbildning sina och överhuvud taget det enskilda initiativets utrymme begränsas, då är det alldeles följdriktigt att gå in för en hård skattepolitik och att särskilt rikta denna mot det enskilda sparandet. I gengäld anser man det då lyckligt, att staten tar i anspråk en ökad andel av nationalinkomsten. Är man däremot övertygad om, att det ännu finns gott om uppgifter för enskilda investeringar och att det privata initiativet är den verksammaste kraften för att höja vår levnadsstandard, då kan man inte vara lika hågad att se statens uppgifter svälla och då är man heller inte så tjugad av tanken på höga skatter.

Den stora faran ligger nu i att pessimisterna lyckas vinna gehör för sina åsikter och få tillfälle att forma ut skattepolitiken efter sitt sinne. Det kan nämligen i så fall mycket väl hända, att just de ekonomiska förutsättningarna för en sådan politik skapas, förutsättningar som eljest inte skulle varit för handen. På samma gång raseras då den grund, på vilken optimisterna, d. v. s. de som tro på det enskilda initiativets möjligheter, byggt sin åsikt om framtiden.

Dessa synpunkter gälla den långsiktiga utvecklingen. Men också några reflexioner ur konjunkturpolitisk synpunkt kunna knytas till skatteberedningens sätt att se på kapitalbildningen. Statsmakternas representanter och inte minst den nuvarande finansministern ha vid många tillfällen betygat sitt intresse att få till stånd en samverkan med det enskilda näringslivet för att mildra konjunktursvängningarna eller verkningarna av dessa. Bestämmelserna om den fria avskrivningsrätten och reglerna om konjunkturinvesteringar äro direkta utflöden ur dessa strävanden. Hur ansluter sig nu den höjda bolagsbeskattningen till dessa föregående åtgärder? Ja, här måste man nog konstatera, att så länge industrien arbetar med jämförelsevis goda vinster och framtidsutsikterna ifråga om avsättningsmöjligheter te sig ljusa, så kommer det fortfarande att finnas en betydande investeringsvilja. Minskas däremot vinsterna och te sig framtidsutsikterna mörkare, då kommer den höjda bolagsbeskattningen att pressa ned investeringarna till en ännu lägre nivå än som eljest skulle blivit fallet. Förhandenvaron av konjunkturinvesteringar kan visserligen modifiera men inte ändra denna slutsats. En hög bolagsskatt verkar därför i den riktningen, att konjunkturörelserna förstärkas i stället för dämpas. Den arbetar alltså stick i stäv mot statsmakternas politik i övrigt på detta område.

Och så ännu en synpunkt. Högre bolagsskatt betyder antingen

minskad konsolidering, minskade löneutbetalningar eller sänkta utdelningar. I samtliga fallen beskäres skatteunderlaget på längre sikt eller omedelbart. Om utdelningarna gå ned, sjunka också aktiekurserna och därmed de kapitalvärden, på vilka förmögenhets- och arvsbeskattningen till icke ringa del vilar. En sådan skattepolitik är därför intet annat än en egendomlig form av finansiell självstympning.

Vill man till sist försöka kritiskt belysa skatteförslagets motiv, beger man sig ut på osäker grund, eftersom motiven ej alltid ligga i öppen dag. Likväl vågar jag försöket. Då må först som sist sägas, att de höjningar som föreslås, äro ur *statsfinansiell synpunkt*, så vitt nu kan bedömas, icke blott obehövligen utan kanske även till direkt förfång för det fiskaliska intresset. Effekten kan bli så förlamande på det ekonomiska livet, att statens inkomster också absolut sett minskas. I dagens läge erfordras icke de c:a 100 miljoner kronor som skulle tagas ut i merskatter på högre inkomster, förmögenheter och arv. De 80 miljonerna, varmed bolagen skulle merbelastas, reduceras automatiskt till en bråkdel av det beräknade beloppet. Hållbara statsfinansiella motiv kunna därför inte anföras för dessa höjningar.

Åtgärderna kunna lika litet motiveras ur *penningpolitisk synpunkt*. De drabba ej medel, som regelmässigt användas för konsumtion, utan innebära en belastning av kapitalet eller företaget.

Ytterligare två tänkbara motiv återstå. Det ena är, att man önskar åstadkomma en *inkomst- och förmögenhetsutjämning*. Finansministern har själv öppet deklarerat, att han syftar till något sådant. Man kan respektera önskemålet, även om man ej delar det. Över huvud taget bör man ju respektera varje ärlig önskan och övertygelse. Men *mot* det kan sägas, att de belopp som skulle dragas från produktionen och företagsamheten — och som betyder mycket för dessa — och som skulle föras över på samhällets breda lager av konsumenter, därvid bli till den grad pulvriserade, att effekten för mottagarna blir rent homeopatisk. De 100 miljoner kronor i merskatt som tagas från de större inkomsterna och förmögenheterna, betyda i själva verket ej mer än 15 kronor på varje svensk medborgare. Den praktiska innebörden av en sådan nivelleringspolitik demonstrerades en gång enligt en gammal god historia av det franska huset Rothschilds huvudman, när han skänkte en socialistiskt anstucken tiggare de 5 francs, som skulle utgjort dennes andel i den rothschildska familjeförmögenheten, om den slagits ut på hela franska folket.

Skall man våga en gissning, så är det, att den verkliga men sällan erkända bevekelsegrunden till förslaget är att *ändra den bestående maktfördelningen i samhället*. Finansministern snudade vid denna synpunkt under debatten på Nationalekonomiska föreningen härom sistens, men han gick icke närmare in på den. Det är icke tu tal om, att de ändrade reglerna för förmögenhets- och arvsbeskattningen *kunna* leda till en förskjutning av det ekonomiska inflytandet. Det kan ske i den riktningen, att familjeföretag upplösas och övergå i storkoncerner. Detta skulle ofta innebära, att landsortens ekonomiska liv komme att i stigande utsträckning dirigeras från huvudstaden. Alldeles påtagligt är, att företag med personligt kapital i många fall skulle missgynnas till förmån för de kollektiva och kooperativa rörelseformerna. Gross- och detaljhandeln med dess många tiotusental självständiga yrkesutövare skulle få än svårare att bestå i konkurrensen med sådana företagsformer, som bli alldeles fria från förmögenhetsskatt. Allvarligare är dock den förskjutning av inflytandet över näringslivet från företagen själva till en fåtalig krets av politiker, som skulle äga rum. När enskild kapitalbildning i stor utsträckning omöjliggöres, träder staten in i dess ställe, varvid det slutliga avgörandet i alla viktigare frågor koncentreras till ett par, tre departementschefer.

All samhällelig och ekonomisk verksamhet i ett fritt land förutsätter en sund maktbalans. Det är denna, som nu är i fara. Detta är den djupaste innebörden av krisen i beskattningsfrågan. Oppositionen mot skatteförslaget har därför även den viktiga uppgiften att slå vakt om den ekonomiska och medborgerliga friheten.

Gibbons återger i sitt klassiska arbete om romerska rikets nedgång och fall — en icke minst i våra dagar aktuell läsning — en gammal romersk sägen, som visste berätta följande. När templet på Capitolium grundlades av en av Roms konungar, var guden Terminus den enda av de ringare gudomligheterna, som vägrade att avstå sin plats åt Jupiter; Terminus var gränsernas gud och avbildades enligt tidens sed som en stor sten. Hans envishet betraktades som ett gott omen. Augurerna tolkade den så, att romerska rikets gränser skulle komma att ligga fast. Vi behöva förvisso i vår tid en Terminus, som markerar gränsen mellan enskilda och allmänna maktbefogenheter, en klippa, som icke låter sig rubbas utan håller stånd även mot anspråk, som icke vilja erkänna några gränser.